

KOPĒJĀS LAUKSAIMNIECĪBAS POLITIKAS (KLP) PIRMAIS PĪLĀRS: II – TIEŠIE MAKSĀJUMI LAUKSAIMNIEKIEM

Veicot 2003. gada reformu un 2009. gada “veselības pārbaudi”, lielākā daļa tiešā atbalsta tika atsaistīta. Regula (ES) Nr. 1307/2013 ir uzskatāma par vienotu juridisko pamatu un pilnīgu regulējumu, kurā lauksaimniekiem paredzētie tiešie maksājumi ir padarīti mērķtiecīgāki, taisnīgāki un “zaļāki”.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 38. līdz 44. pants, Regula (ES) Nr. 1306/2013 (OV L 347, 20.12.2013., 549. lpp.) un Regula (ES) Nr. 1307/2013 (OV L 347, 20.12.2013., 608. lpp.), ko grozīja ar Regulu (ES) 2017/2393 (OV L 350, 29.12.2017., 15. lpp.) (saukta par *Omnibusa* regulu, kuru pievienoja priekšlikumiem, kurus Komisija iesniedza saistībā ar daudzgadu finanšu shēmas laikposmam no 2014. līdz 2020. gadam termiņa vidus pārskatīšanu).

MĒRĶI

Kopējā lauksaimniecības politikā 2014.–2020. gadam joprojām tiek īstenoti abi pīlāri, taču to saites ir nostiprinātas, pateicoties kam, tiek nodrošināta integrētāka un vispārīgāka atbalsta šajā jomā pieeja. Regulā (ES) Nr. 1307/2013 ir reglamentēta jaunā tiešo maksājumu sistēma.

REGULAS (ES) NR. 1307/2013 SATURS

A. Vispārīga informācija

Tiešā atbalsta mehānismu jomā notiek pāreja no “atsaistīšanas” uz “mērķtiecīgu piešķiršanu”. Sistēma, kurā lauksaimniecības atbalstu atsaista no ražošanas un priekšroku dod vispārējam ienākumu atbalstam un kuru sāka izmantot 2003. gadā, tagad ir nomainīta ar sistēmu, kurā katrs elements ir piesaistīts īpašiem mērķiem. Vienotos maksājumus lauku saimniecībām aizstāj ar multifunkcionālu maksājumu sistēmu, kuru veido septiņi komponenti: 1) pamata hektāra maksājums, kura apmērs ir jāsaskaņo atbilstoši valsts vai reģiona ekonomiskiem vai administratīviem kritērijiem un uz kuru attiecas izlīdzināšanas process (tā sauktā iekšējā izlīdzināšana); 2) “zaļais” komponents – kā papildu atbalsts, kura sniegšanas mērķis ir kompensēt izmaksas, kuras nevar atgūt tirgus mehānismu ietvaros un kuras rodas, nodrošinot sabiedrisko labumu attiecībā uz vidi; 3) papildu maksājums jaunajiem lauksaimniekiem; 4) pārdalošais maksājums, ar ko ir iespējams palielināt atbalstu par attiecīgās

saimniecības pirmajiem hektāriem; 5) papildu atbalsts ienākumiem apgabalos, kas ir pakļauti dabas ierobežojumiem; 6) ražošanai piesaistīts atbalsts noteiktām teritorijām vai lauksaimniecības veidiem ekonomisku vai sociālu iemeslu dēļ; 7) brīvprātīga vienkāršota shēma mazajiem lauksaimniekiem, kuru saņemtie maksājumi ir mazāki par 1 250 EUR. Pirmie trīs komponenti dalībvalstīm ir obligāti, bet četrus pēdējos tās var īstenot pēc saviem ieskatiem. Dalībvalstīm 30 % no kopējā valsts tiešajiem maksājumiem paredzētā finansējuma ir jāpiešķir “zaļā” komponenta finansēšanai. Atlikušie 70 % tiek piešķirti pamata maksājumiem pēc tam, kad no tiem tiek atvilktas summas, kas ir paredzētas maksājumtiesību valsts rezervēm (obligātas – līdz 3 % no valsts finansējuma), kā arī – papildu pārdalošajiem maksājumiem (līdz 30 %), maksājumiem jaunajiem lauksaimniekiem (līdz 2 %), nelabvēlīgākā stāvoklī esošām teritorijām (līdz 5 %) vai maksājumiem, kas ir piesaistīti ražošanai (līdz 15 %). Jauno hektāra atbalstu sniedz tikai aktīvajiem lauksaimniekiem. Turklāt tas līdz 2019. gadam dalībvalstu starpā tika daļēji izlīdzināts (tā dēvētā “ārējā” izlīdzināšana).

B. Pamatelementi

1. Pamata maksājuma shēma / vienkāršotais platībmaksājums (valstīm obligāts)

Dalībvalstis no sava kopējā tiešajiem maksājumiem paredzētā finansējuma jaunajai pamata maksājuma shēmai atvēlē apmēram 70 % pēc tam, kad no tā ir atvilktas summas, kas ir paredzētas jauno lauksaimnieku atbalstam vai citiem maksājumiem pēc pašu ieskatiem: nelabvēlīgākā stāvoklī esošu apgabalu un mazo lauksaimnieku atbalstam, pārdalošajam maksājumam vai “piesaistītajiem” maksājumiem. Divpadsmit dalībvalstīm līdz 2020. gadam tika pagarināts termiņš, līdz kuram var izmantot vienoto platībmaksājuma shēmu, kas ir vienkāršāka, jo ir nemainīga. Attiecībā uz iekšējo izlīdzināšanu ir jāteic, ka dalībvalstīm, kuras 2013. gadā saglabāja ar vēsturiskām atsaucēm pamatotu atbalstu, ir pakāpeniski jāievieš izlīdzinātāki hektāra maksājumi. Lai to izdarītu, tām ir vairākas iespējas: tās var izmantot valsts vai reģionālu pieeju (pamatojoties uz administratīviem vai agronomiskiem kritērijiem), pateicoties kurai, 2019. gadā varēja sasniegt fiksētu reģionālu vai valsts likmi, vai nodrošināt, ka lauku saimniecībām, kas saņem mazāk nekā 90 % no vidējās reģionālās vai valsts likmes, atbalsta apjoms pakāpeniski pieaug, nosakot papildu garantiju, ka ikviens lauksaimnieks 2019. gadā saņem maksājumu vismaz 60 % apmērā no vidējās reģionālās vai valsts likmes. Lauksaimniekiem izmaksātās summas, kas pārsniedz vidējo reģionālo vai valsts likmi, tiek proporcionāli pielāgotas – turklāt jāteic, ka dalībvalstis var ierobežot iespējamās atbalsta “zaudējumus” līdz 30 %.

2. Pamata maksājumu pārdalīšanas mehānismi (pēc saviem ieskatiem)

Dalībvalstīm ir tiesības izmaksāt pārdalošo maksājumu par pirmajiem hektāriem, kuram tās var atvēlēt līdz 30 % no sava kopējā finansējuma – vai nu par lauku saimniecības pirmajiem 30 hektāriem, vai nu par platību, kas nepārsniedz minēto saimniecību vidējo platību, ja tā ir lielāka par 30 hektāriem. Vēl viena iespēja ir piemērot maksimālo hektāra maksājumu. Dalībvalstīm, kas piemēro pārdalošo maksājumu, var noteikt atbrīvojumu no pamata maksājumu obligātajiem pakāpjveida ierobežojumiem, sākot ar summu 150 000 EUR (vismaz par 5 %).

3. Maksājumu shēma jaunajiem lauksaimniekiem (valstīm obligāta)

Lai veicinātu paaudžu maiņu, pamata maksājumu, ko izmaksā jaunajiem lauksaimniekiem, kas nav vecāki par 40 gadiem un kas lauksaimniekošanu ir sākuši ne agrāk kā pirms pieciem gadiem, pirmajos piecos darbības uzsākšanas gados palielina par 25 %. Šim papildu maksājumam piešķir 2 % apmērā no valsts kopējā finansējuma. Šis maksājums dalībvalstīm ir obligāts. To izmaksā līdztekus citiem maksājumiem, ar kuriem saskaņā ar lauku attīstības programmām atbalsta jaunos lauksaimniekus.

4. Zaļā saimniekošana (valstīm obligāta prasība, taču piemērošana ir elastīga)

Paralēli pamata maksājumam vai vienotajam platībmaksājumam katra lauku saimniecība saņems papildu hektāra maksājumu, ja tā izmantos klimatam un videi draudzīgu lauksaimniecības praksi. Dalībvalstīm 30 % no sava kopēja finansējuma obligāti ir jāatvēlē šim zaļās saimniekošanas maksājumam. Ir paredzēti trīs pasākumi:

- kultūraugu dažādošana: lauksaimniekam ir jāaudzē vismaz divi dažādi kultūraugu veidi, ja viņa aramzemes platība pārsniedz 10 hektārus; ja aramzemes platība ir lielāka par 30 hektāriem, tad – vismaz trīs kultūraugu veidi; galvenais kultūraugs drīkst aizņemt ne vairāk kā 75 % no aramzemes (divi galvenie kultūraugi – ne vairāk kā 95 %);
- esošo ilggadīgo pļavu saglabāšana;
- ekoloģiski nozīmīgas platības izveide vismaz 5 % apmērā no aramzemes lauku saimniecībās, kurās aramzemes platība ir lielāka par 15 hektāriem (neskaitot ilggadīgās pļavas un ilggadīgās kultūras): laukmales, dzīvžogi, koki, papuves, ainavu īpašās iezīmes, biotopi, aizsargjoslas, apmežotas platības, slāpekli piesaistoši kultūraugi.

Par visiem zaļās saimniekošanas prasību pārkāpumiem tiek noteikti ļoti augsti soda mēri. Lai izvairītos no tādu lauksaimnieku sodīšanas, kuri jau ir pievērsušies vides un ilgtspējības jautājumu risināšanai, tiesību aktā ir paredzēta zaļās saimniekošanas līdzvērtības sistēma, saskaņā ar kuru videi labvēlīgu paņēmieni agrāku izmantošanu uzskata par šo pamatprasību ievērošanu. Piemēram, bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas audzētājiem papildu prasību izpilde noteikta netiek, jo praksē ir pierādījies, ka šo audzētāju paņēmieni no vides viedokļa ir acīmredzami labvēlīgāki. Attiecībā uz citiem lauksaimniekiem lauksaimniecības un vides shēmās var iekļaut pasākumus, kas tiks uzskatīti par līdzvērtīgiem. Jaunajā regulā ir iekļauts šādu līdzvērtīgu pasākumu saraksts. Lai izvairītos no vienu un to pašu pasākumu dubultas finansēšanas, atbalsta maksājumos, kas tiek veikti saskaņā ar lauku attīstības programmām, ir jāņem vērā zaļās saimniekošanas saistības.

5. Piesaistītie maksājumi (valstis tos veic pēc saviem ieskatiem)

Lai mazinātu iekšējās izlīdzināšanas iespējamās negatīvās sekas īpaši jutīgās nozarēs vai apgabalos, dalībvalstis var paredzēt piesaistītus maksājumus, t. i., maksājumus, kas ir saistīti ar konkrētu produktu ieguvu. Šai iespējai var izmantot tikai līdz 8 % no valsts kopējā finansējuma, ja attiecīgā dalībvalsts piesaistīto atbalstu jau piešķir, vai pat – līdz 13 %, ja piesaistītā atbalsta apjoms pārsniedz 5 %. Atkarībā no

apstākļiem Komisija var atļaut augstāku līmeni. Turklāt ir iespējams paredzēt papildu 2 % piesaistītajiem maksājumiem par proteīnaugiem.

6. Apgabali, kas ir pakļauti dabas ierobežojumiem (mazāk labvēlīgi) (maksājums pēc valstu ieskatiem)

Dalībvalstis vai to reģioni apgabaliem, kas ir klasificēti kā tādi, kas ir pakļauti dabas ierobežojumiem, no valsts kopējā finansējuma var piešķirt papildu maksājumu apmērā līdz 5 %.

7. Aktīvie lauksaimnieki (valstīm obligāta prasība, taču piemērošana ir elastīga)

Lai atrisinātu tā dēvēto dīvāna zemnieku jautājumu un novērstu virkni juridisku nepilnību, kas uzņēmumiem ir jāvušas pieprasīt tiešos maksājumus, kaut arī to galvenais uzņēmējdarbības virziens ar lauksaimniecību saistīts nav, reforma noteikumus padara stingrākus, definējot, kas ir aktīvais lauksaimnieks. Dalībvalstīm ir pienākums ievērot jaunu negatīvo sarakstu ar darbībām, kurām tiešie maksājumi paredzēti nav (var apgalvot, ka ar *Omnibus* regulu pierādīšanas standarts ir mīkstināts [Regula (ES) 2017/2393, OV L 350, 29.12.2017., 15. lpp.]) (sk. faktu lapu [3.2.9.](#)). Dalībvalstis šo negatīvo sarakstu var papildināt ar citiem darbības veidiem.

8. Atbalsttiesīgās platības (piemērošana elastīga)

Dalībvalstīm, kurās ir sagaidāms par atbalsttiesīgām atzīto platību pieaugums, ir atļauts ierobežot 2015. gadā īstenotās maksājumtiesības līdz 135 % vai līdz 145 % no 2009. gadā deklarētās kopējās platības.

9. Mazo lauksaimnieku atbalsta shēma (pēc pašu ieskatiem)

Jaunajā kopējā lauksaimniecības politikā dalībvalstīm ir dota iespēja mazajiem lauksaimniekiem piemērot vienkāršotu kārtību, ja gada maksājums nepārsniedz 1 250 EUR, neatkarīgi no lauku saimniecības lieluma. Šīs kārtības adresātiem izvirzītās atbilstības prasības ir mazāk stingras, un uz viņiem zaļā saimniekošana neattiecas vispār. Mazo lauksaimnieku atbalsta kārtības summārās izmaksas nedrīkst pārsniegt 10 % no valsts kopējā finansējuma, izņemot gadījumus, kad dalībvalsts vēlas mazajiem lauksaimniekiem piešķirt maksājumus, kas viņiem pienāktos, ja šīs kārtības nebūtu.

10. Atbilstība (obligāta)

Atbilstības noteikumi ir apstiprināti un vienkāršoti, nosakot, ka tiešie maksājumi lauksaimniekiem ir atkarīgi no tā, vai lauksaimnieki ievēro: a) agronomijas un vides apstākļu standartus, ko dalībvalstis ir noteikušas, lai ierobežotu augsnes eroziju, saglabātu augsnes struktūru un organisko vielu īpatsvaru, kā arī nodrošinātu kultivēšanas minimālo līmeni; b) spēkā esošos Eiropas standartus attiecībā uz sabiedrības un dzīvnieku veselību, vidi un dzīvnieku labturību. Ja lauksaimnieks atbilstības noteikumus neievēro, tiešos maksājumus, uz kuriem viņš var pretendēt, samazina daļēji vai pat atceļ pilnībā. Tiesību aktā ir apstiprināts, ka atbilstības sistēmā tiks iekļauta Ūdens pamatdirektīva un Pesticīdu ilgtspējīgas lietošanas direktīva, tiklīdz būs pierādījies, ka tās ir pareizi piemērotas visās dalībvalstīs, un būs precīzi noteikti lauksaimnieku pienākumi.

11. Budžeta un finanšu disciplīnas mehānisms (obligāts)

Budžeta disciplīnas mehānismu piemēro, lai KLP pirmā pīlāra izdevumus saglabātu, nepārsniedzot budžeta gada maksimāli pieļaujamus apjomus, kas ir noteikti daudzgadu finanšu shēmā (sk. faktu lapu [1.4.3.](#)). Tiešo maksājumu pielāgošanu ierosinās, ja prognozes liecinās, ka kopējie paredzamie izdevumi konkrētajā finanšu gadā tiks pārsniegti. Iespējamā samazināšana neattieksies uz katram lauksaimniekam izmaksājamiem pirmajiem 2 000 EUR. Turklāt lauksaimniekiem iepriekš piešķirtie tiešie maksājumi arī varētu tikt samazināti katrā finanšu gadā, lai jauno tirgu krīzes rezervi papildinātu līdz 400 miljoniem EUR (sk. faktu lapu [3.2.4.](#)).

12. Integrēta pārvaldības un kontroles sistēma (obligāta)

Integrētā administrācijas un kontroles sistēma (IAKS, ko apzīmē arī ar saīsinājumu angļu valodā *IACS*) arī ir atzīta un nostiprināta. Tajā ir vismaz šādas sastāvdaļas: elektroniska datubāze, lauksaimniecībā izmantojamo zemes gabalu identifikācijas sistēma, tiešo maksājumtiesību identifikācijas un reģistrācijas sistēma, integrēta kontroles sistēma un ikviena tāda lauksaimnieka identifikācijas sistēma, kurš ir iesniedzis pieteikumu atbalsta saņemšanai.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Eiropas Parlaments 2013. gada 13. martā pieņēma rezolūciju kopumu par likumdošanas priekšlikumiem attiecībā uz KLP pēc 2013. gada [no [P7_TA\(2013\)0084](#) līdz [P7_TA\(2013\)0087](#), OV C 36, 29.1.2016., 240. līdz 704. lpp.], kas kalpoja par sarunu ar Padomi pilnvarojumu. Pēc vairākām triaļoga sanāksmēm 2013. gada 26. jūnijā tika panākta politiska vienošanās. Tomēr bija nepieciešamas vēl dažas Parlamenta un Padomes samierināšanas sarunas, lai precizētu atsevišķus finansiālus tiešo maksājumu un lauku attīstības aspektus. Pēc minēto jautājumu atrisināšanas un tūlīt pēc daudzgadu finanšu shēmas 2014.–2020. gadam pieņemšanas Eiropas Parlaments 2013. gada 20. novembrī pieņēma rezolūciju kopumu [no [P7_TA\(2013\)0490](#) līdz [P7_TA\(2013\)0494](#), OV C 436, 24.11.2016., 270.–280. lpp.], vēlreiz atzinīgi novērtējot jauno KLP. Termiņa vidū pārskatot daudzgadu finanšu shēmu laikposmam no 2014. līdz 2020. gadam, Parlamenta iesniegtie grozījumi ir uzlabojuši noteikumus, kas reglamentē zaļās saimniekošanas maksājumus un maksājumus jaunajiem lauksaimniekiem. 2017. gada oktobrī tika panākta vienošanās ar Padomi, un pieņemtais teksts tika publicēts 2017. gada decembrī [Regula (ES) 2017/2393, OV L 350, 29.12.2017., 15. lpp.].

Albert Massot
02/2020

